

Suomen Rauhanliitto – Finlands Fredsförbund ry
Suomen Sadankomitea ry
Rauhanasema, Veturitori 3
00520 Helsinki

Kantelu

23.01.2018

Valtioneuvoston oikeuskansleri

Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin myönnettyjen puolustusmateriaalivientien lainmukaisuus

Norjalainen sanomalehti Verdens Gang kertoi 11.1.2018, että Patria Land Systems Oy:n Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin myymiä AMV-ajoneuvoja on käytetty Jemenissä, jossa Yhdistyneet arabiemiirikunnat sotii osana Saudi-Arabian johtaman liittouman joukkoja. Helsingin Sanomissa 21.1.2018 julkaistun laajan artikkelin mukaan Verdens Gangissa julkaistu video on kuvattu 9.12. 2017 läntisessä Jemenissä Haysin taajaman laidalla. Videolla näkyy raskaalla konekiväärillä aseistettu Patrian AMV-ajoneuvo.

Valtioneuvosto myönsi yleisistunnossaan 26.11.2015 Patria Land Systems Oy:lle luvan viedä 40 AMV 8x8 panssaroitua pyöräajoneuvoa Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin ja 28.1.2016 Patria tiedotti solmineensa sopimuksen Yhdistyneiden arabiemiraattien puolustusvoimien kanssa. Patria Land Systems Oy:lle marraskuussa 2015 myönnettyä vientilupaa pidennettiin 11.1.2018 pidetyssä valtioneuvoston yleisistunnossa.

Rauhanjärjestöt Suomen Rauhanliitto – Finlands Fredsförbund ry ja Suomen Sadankomitea ry esittivät 3.2.2016 valtioneuvostolle, että Patria Land Systems Oy:lle 26.11.2015 myönnetty asevientilupa sekä muut voimassa olevat asevientiluvat Lähi-idän sotaa käyviin, ihmisoikeuksia loukkaaviin ja autoritaarisiiin maihin perutaan, eikä uusia vientilupia näihin maihin toistaiseksi myönnettäisi.

Kansanedustaja Paavo Arhinmäki teki puolustusministeri Jussi Niinistölle kirjallisen kysymyksen (KK 70/2016), jossa kysyttiin, miksi Patrialle on myönnetty vientilupa Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin, vaikka kyse on sotaa käyvästä ja ihmisoikeuksia rikkovasta maasta. Lisäksi kirjallisessa kysymyksessä kysyttiin sitä, aikooko hallitus peruuttaa vientiluvan.

Vastauksissaan Rauhanliitolle, Sadankomitealle ja kansanedustaja Arhinmäelle ministeri Niinistö perusteli päätöstä näin:

"Patrian pyöräajoneuvojen loppukäyttäjä on Yhdistyneiden arabiemiraattien puolustusvoimat, jonka katsotaan olevan luotettava vastaanottaja. Maan sisäinen tilanne on vakaa. Yhdistyneet arabiemiraatit kuuluvat eräiden muiden maiden ohella Saudi-Arabian

johtamaan koalitioon, joka toimii Jemenissä maan laillisen hallituksen pyynnöstä turvallisuustilanteen vakauttamiseksi. Suomi seuraa tilannetta alueella tarkasti. Päätökset puolustustarvikkeiden viennistä alueen maihin tehdään tapauskohtaisen harkinnan pohjalta ja tässä otetaan huomioon myös muiden EU-maiden linja. Tällä hetkellä Suomi ei vie puolustustarvikkeita Jemeniin."

"Viennille ei ole katsottu olevan ulko- ja turvallisuuspoliittista estettä. Myöskään luvan peruuttamiselle ei nähdä olevan ulko- ja turvallisuuspoliittista syytä. Tilannetta Jemenin operaation osalta seurataan kuitenkin tarkasti ja vientiluvat alueelle tutkitaan jatkossakin tapauskohtaisesti."

Kansallisen lainsäädännön (Laki puolustustarvikkeiden viennistä 282/2012) ohella Suomen asevientä säätelevät kansainväliset sopimukset, joista olennaisimmat ovat Euroopan unionin neuvoston sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskeva yhteinen kanta (2008/944/YUTP) ja YK:n kansainvälinen asekauppasopimus, johon Suomi liittyi vuonna 2014. Molemmat ovat Suomea oikeudellisesti velvoittavia sopimuksia.

Euroopan unionin yhteisen kannan neljännessä perusteessa (Alueellisen rauhan, turvallisuuden ja vakauden suojelu) edellytetään, että jäsenvaltioiden on evättävä maastavientilupa, mikäli on olemassa "vastaanottavan ja toisen maan välinen aseellinen konflikti tai sellaisen todennäköisyys".

Lisäksi Euroopan unionin yhteisen kannan toisessa perusteessa (Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen lopullisessa määräraamassa,) säädetään vientilupa evättäväksi, mikäli:

- "on olemassa selkeä vaara, että vietävää sotilasteknologiaa tai vietäviä puolustustarvikkeita saatetaan käyttää kansalliseen sortotoimintaan" tai
- "maihin, joissa Yhdistyneiden Kansakuntien, Euroopan unionin tai Euroopan neuvoston toimivaltaiset elimet ovat todenneet vakavia ihmisoikeusloukkauksia".

YK:n kansainvälisen asekauppasopimuksen kuudennen artiklan kolmannessa kohdassa todetaan, ettei aseiden tai muiden puolustustarvikkeiden vientiä pidä sallia maahan, jos viejämäällä "on luvasta päättämisen ajankohtana tietoa, jonka mukaan kyseisiä aseita tai tarvikkeita voitaisiin käyttää joukkotuhontaan, rikoksiin ihmisyyttä vastaan, vuoden 1949 Geneven sopimusten törkeään rikkomiseen, suojeltuihin siviilikohteisiin tai suojeltuihin siviileihin kohdistuviin hyökkäyksiin tai muihin sotarikoksiin, jotka määritellään kansainvälisissä sopimuksissa, joissa kyseinen osapuoli on osapuolena".

Sotatoimet Jemenissä ovat aiheuttaneet humanitaarisen kriisin ja mittavan pakolaisongelman. YK:n ihmisoikeustoimikunnan syyskuussa 2017 julkistaman raportin mukaan Jemenissä on loukattu ihmisoikeuksia sekä rikottu kansainvälistä humanitaarista oikeutta kolme vuotta kestäneen sodan aikana.

YK:n raportin mukaan sotimisen seurauksena 18,8 miljoonaa ihmistä tarvitsee humanitaarista apua ja 7,3 miljoonaa uhkaa nälänhätää. Monissa tapauksissa sotatoimet ovat kohdistuneet suoraan siviileihin tai operaatiot on toteutettu välittämättä niiden seurauksista siviiliväestölle, raportissa todetaan.

Raportin julkistamisen jälkeen YK:n ihmisoikeusneuvosto päätti tehdä puolueettoman selvityksen sodan eri osapuolien tekemistä ihmisoikeusloukkauksista. Asiantuntijaryhmälle annettiin vuosi aikaa raportin laatimiseen.

Näin ollen viimeistään valtioneuvoston päättäessä Partia Land Systems Oy:n vientiluvan jatkamisesta 11.1.2018 valtioneuvoston on pitänyt tietää, että sotatoimissa Jemenissä on hyökätty siviilikohteisiin ja tehty sotarikoksia, jotka YK:n kansainvälisen asekauppasopimuksen kuudennen artiklan kolmannessa kohdassa määrittellen viennin esteeksi. Mainitun artiklan kyseinen kohta ei myöskään edellytä, että pitäisi olla näyttöä Patria Land Systems Oy:n Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin viemien ajoneuvojen käytöstä sotarikoksiin. Sen sijaan riittää tieto, että ajoneuvoja "voitaisiin käyttää" sotarikoksiin, hyökkäyksiin siviilikohteita vastaan tai muihin edellä mainittuihin rikkomuksiin.

Laissa puolustustarvikkeiden viennistä (17§) määrittellen vientiluvan peruuttamisen edellytykset: "Lupa voidaan peruuttaa, jos:

- 1) lupaehtoja on olennaisesti rikottu;
- 2) lupaa haettaessa on tahallaan annettu harhaanjohtavia tietoja;
- 3) luvan myöntämisen yleiset edellytykset tai olosuhteet, joiden perusteella lupa on myönnetty, ovat olennaisesti muuttuneet;
- 4) luvan peruuttamiseen harkitaan olevan muu näihin rinnastettava painava syy.

Lupa voidaan peruuttaa kokonaan tai määräajaksi."

Olosuhteet Jemenissä, jossa Yhdistyneet arabiemiirikunnat sotii, ovat olennaisesti muuttuneet heikommiksi kuin mitä ne olivat marraskuussa 2015 tai helmikuussa 2016, puhumattakaan siitä, mitä tammikuussa 2018 tiedetään Jemenin sodasta, sen aikana tehdyistä sotarikoksista ja sodan aiheuttamasta humanitaarisesta katastrofista.

Vastauksessaan Rauhanliitolle, Sadankomitealle ja edustaja Arhinmäelle ministeri Niinistö ilmoitti kahteen otteeseen Suomen seuraavan tilannetta Jemenissä ja Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa. Mikäli seuranta on ylipäänsä tehty, sillä ei näytä olleen vaikutusta siihen, että Patria Land Systems Oy:lle myönnettyä vientilupaa päätettiin jatkaa valtioneuvoston yleisistunnossa 11.1.2018.

Pyydämme valtioneuvoston oikeuskansleria tutkimaan, ovatko valtioneuvoston päätöksen Patria Land Systems Oy:n vientiluvista 25.11.2015 ja 11.1.2018 olleet lainmukaisia. Erityisesti pyydämme selvittämään sitä, millainen paino 25.11.2015 päätöksessä on annettu toisaalta ulkoministeriön ulko- ja turvallisuuspoliittiselle lausunnolle ja toisaalta Euroopan unionin neuvoston sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevalle yhteiselle kannalle sekä YK:n kansainväliselle asekauppasopimukselle. Lisäksi pyydämme selvittämään, olisiko valtioneuvoston 11.1.2018 Patria Land Systems Oy:n vientiluvan jatkamisen sijasta pitänyt päättää vientiluvan epäämisestä, koska olosuhteet erityisesti Jemenissä ovat ratkaisevasti muuttuneet ja tiedossa on ollut, että sotatoimissa Jemenissä on syyllistytty sotarikoksiin.

Pyydämme myös valtioneuvoston oikeuskansleria tutkimaan, miten puolustusministeriö ja ulkoministeriö ovat seuranneet Jemenin ja Yhdistyneiden arabiemiirikuntien tilannetta sekä sitä, millaisia vaikutuksia seurannalla on ollut valtioneuvoston 11.1.2018 tekemään päätökseen pidentää Patria Land Systems Oy:n vientilupaa.

Samoin pyydämme valtioneuvoston oikeuskansleria tutkimaan, rikkooko Patria Land Systems Oy:n Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin viemien AMV-ajoneuvojen käyttö Jemenissä vientiluvan ehtoja loppukäyttäjän osalta. Valtioneuvoston 25.11.2015 myöntämässä vientiluvassa loppukäyttäjäksi on ilmoitettu Yhdistyneiden arabiemiirikuntien puolustusvoimat, mutta ajoneuvojen käyttöön Jemenissä sisältyy mahdollisuus niiden päätymisestä muiden siellä sotivien osapuolten haltuun.

Helsingissä 23.1.2018

Tarja Cronberg
puheenjohtaja

Laura Lodenius
toiminnanjohtaja

Suomen Rauhanliitto – Finlands Fredsförbund ry

Timo Mielonen
puheenjohtaja

Anni Lahtinen
pääsihteeri

Suomen Sadankomitea ry